

Podkozákovské zemědělství

Podíváme-li se do dávných dob, zjistíme, že první zemědělci postupovali k nám do Českého ráje vlastně z nitra Čech. Souvislý pás zemědělských osad se rozprostřel na úrodných půdách podél toků řek. Proti toku Jizery se přesouval přes Mnichovohradištsko až na Turnovsko a pak dále k severu a k severovýchodu.

Vrátíme-li se nazpět do doby rakousko-uherského mocnářství, do dob feudálního panství, najdeme ve starých zápisech zmínky o tom, jak obyvatelé i z Podkozákova chodívali na robotu - jak se říkalo pracovat „na panské“. Ke konci těch dob chodili ještě alespoň sezónně pracovat na panské velkostatky, třeba do Valdštejnska. Sklízeli tam např. cukrovku, což byla práce obtížná, ruční, často už za sychravého, deštivého počasí chladných podzimů.

Později lidé už nechodili dřít na panská pole a tvrdé mozoly na svých pracovitých rukách získávali doma - na vlastní hroudě. Snažili se pečlivě obdělávat každíčký kousek půdy a většina z nich si těžce dobývala svou každodenní skývu chleba. Zvláště drobní zemědělci - domkáři či chalupníci, jak se jim také říkalo, ti mívali dřinu největší. Jejich políčka bývala většinou na svazích, ale často i na prudkých kamenitých stráních. Mnozí, vlastně většina z nich, nemívala ani svůj vlastní potah, takže byli odkázáni jen na lidskou sílu nebo na potahovou výpomoc zámožnějšího hospodáře. Jemu ovšem nemohli platit hotově, ale vraceli mu opět svou ruční práci na jeho polích v době žní, sklizně brambor nebo řepy.

Blízko pod Kozákovem nebyly velkostatky. Ty byly až pod Valdštejnem a Hrubou Skálou, později se jim také říkalo „zbytkové statky“. To po parcelaci zemědělské půdy za první republiky. Byl tu velkostatek Valdštejnsko, Hořensko, Kyselovsko, jejich budovy se nám zachovaly v různé podobě až po dnešní časy.

Pod Kozákovem jsme měli vedle drobných rolníků několik větších selských usedlostí, tj. statků. Jejich majitele - sedláky lidé nazývali někdy statkáři. Ti mívali někdy pár, někdy i více tažných koní a měli už možnost pořídit si modernější hospodářské stroje a zařízení pro své

hospodářství. Někteří používali do tahu i volská spřežení.

Chlévská mrva se vyvážela na pole hlavně v zimě, kdy v zemědělství nebylo tolik jiné práce. Na těžkých okovaných saních se hnůj vyvezl na velké hromady, odkud se teprve na jaře rozvážel na voze po celém poli.

Horší to bylo opět s malozemědělci a domkáři, kteří měli svá políčka na stráních. Ti museli hnůj často vynášet do prudké stráně v nůších na zádech, aby chudé kamenité pole dalo alespoň ten trošek obživy. Jindy se hnůj vozil do kopce na dvou trakařích pomocí kladky a dlouhého lana. Plný trakař jel na tažném laně do kopce a druhý člověk, na opačném konci lana, se s prázdným trakařem vracel dolů a náklad plného trakaře tak vlastně táhl do stráně. Kolik to bylo dřiny, potu a úmorné námahy! V nejlepším případě se hnůj naložil na trakař a do něj se zapřáhla pohublá kravka, která náklad dopravila do stráně.

Těžkou dřinu mívali hospodáři např. na Prackově, na smrčské Červenici, na volaveckých stráních nebo na samotném Kozákově. Zemědělská půda v dolních částech obcí byla a je lepší, úrodnější, než svahovitá půda nad Smrčím, či na prackovském Vzdyčánku nebo na stráních Kozákova. Ta vykazovala vždy daleko nižší bonitu.

Až do konce druhé světové války většinu zdejšího obyvatelstva živila obvykle právě půda. Teprve později přešlo mnoho lidí do průmyslu. Přestože zemědělci na Prackově měli ke své práci daleko horší podmínky, dokázali dávno před první světovou válkou něco, co mohlo být lépe situovaným rolníkům dole vzorem.

Rozhodnutím c. k. hejtmána v Turnově ze dne 19. února 1898 byla povolena činnost Čtenářsko - hospodářskému spolku „Podkozákovský hospodář“ v Prackově. Současně byly schváleny stanovy tohoto spolku. Úřední místnost měl v tehdejší hostinci Josefa Mužíčka v čp. 21. Účelem spolku bylo rozšiřovat hospodářské vzdělání a pořádání zábav pro členy spolku. Spolek „Podkozákovský hospodář“ odebíral různé noviny a odborné časopisy a pořídil řadu svazků knih do spolkové knihovny. Časopisy i knihy si členové spolku mohli volně půjčovat. Odznakem spolku byly známé čapky „poděbradky“, které členové nosili při slavnostních příležitostech.

Dne 3. dubna 1898 se konala ve spolkové místnosti u Mužíčků ustavující valná hromada, na které byli zvoleni za první funkcionáře tito občané: předseda Josef Otmar z čp. 8,

místopředseda Petr Vodháněl z čp. 7, jednatel František Vodháněl z čp. 14, pokladník Josef Votrubec z čp. 10, knihovník František Trakal z čp. 4. Dále byli do výboru zvoleni ještě Jiří Machačný z čp. 13 a František Lucký z čp. 23.

Čtenářsko - hospodářský spolek „Podkozákovský hospodář“ pracoval potom podle svých stanov řadu let k plné spokojenosti všech členů i ostatních prackovských občanů. Pravidelně schůzoval, vzdělával své členy a všestranně jim pomáhal. Jak dokazují zápisy ze schůzí v jednacím protokolu, stávalo se, bohužel, že u některých občanů spolek nenacházel pochopení pro svou práci.

Po několik let byl čestným členem prackovského spolku také Václav Hladík, řídící učitel z Vesce, který při různých příležitostech míval v Prackově přednášky a proslovy ke členům spolku. Mnohé z jeho přednášek jsou téměř doslova zapsány mezi ostatními zápisy ze schůzí v jednacím protokolu. Zvláště zajímavá je i dnes - po tolika létech - vlastenecká přednáška o Mistru Janu Husovi.

Spolek zakoupil i některé nářadí a stroje k ulehčení zemědělské práce svých členů, např. lis na ovocné šťávy, širokosečí stroj na obilí, fukar na čištění obilí, mlátičku, šrotovník atd. Pro členy byly společně objednány ovocné štěpy, sjednávány státní subvence a podpory, takže z členství v tomto spolku vyplývala skutečně řada výhod.

V sále u Hlubučků ve Vesci bývaly pořádány spolkové plesy a jiné společenské zábavy. Později se odbývaly i v hostinci u Mužíčků v Prackově. Řada odborných přednášek obohacovala i v dalších létech spolkový a občanský život v Prackově, který zásluhou spolku tehdy žil nesmírně kulturně a společensky.

Obě světové války téměř přerušily činnost tohoto bohumilého podpůrného spolku. Avšak po jejich ukončení se zemědělský vlastenecký spolek znovu rozbíhá k plnému oživení spolkové činnosti. Za první světové války byla pořízena dobytčí váha a také později byl inventář spolku ještě vylepšován a doplňován.

„Podkozákovský hospodář“ zorganizoval zasazení Lípy Svobody v Prackově. Slavnost se konala na Velikonoční pondělí 24. dubna 1919. Ze spolkové místnosti (tehdy u Hajných v čp. 21) vyšel průvod, v jehož čele školní žactvo neslo mladou lipku, dále šli v čapkách

„poděbradkách“ členové spolku a nakonec ostatní občané.

Lípu zasadil za pomoci školních dětí jednatel spolku Josef Otmar. Pak byly zazpívány národní hymny, načež předseda spolku Josef Votrubec z čp. 10 přednesl slavnostní projev. Lípa svobody, která dodnes roste a košatí se vedle pomníku padlých z první světové války na křižovatce naproti kapličky v Prackově, byla darem rolníka Františka Vodháněla z čp. 14.

Druhá slavnost i pro okolní veřejnost se pak konala ještě 4. května 1919 za účasti Tělocvičné jednoty Sokol z Vesce, Sboru dobrovolných hasičů z Vesce, ze Smrčí a z Lochtuš a za veliké účasti okolního občanstva. Průvod s hudbou vyšel ze spolkové místnosti k Lípě Svobody, kde předseda spolku zahájil slavnost. Po něm se ujal slova František Seidl, učitel z Vesce, načež ženský odbor Sokola zazpíval „Píseň o lípě“. Po státní hymně se průvod s hudbou odebral do Vesce, kde byla slavnost zakončena v sále u Velů spolkovým vínkem (tj. taneční zábavou).

V roce 1922, jak uvádějí zápisy, měl spolek 26 členů. Časem někteří vystoupili, ale na jejich místa se hlásila řada nových, zvláště mladých pokrokových hospodářů. V podrobných zápisech čteme jména těch, kteří odešli ze spolku nebo se naopak do něj přihlásili, ale je tu i zmínka o členech, kteří zemřeli.

Dne 23. června 1923 vzpomněl spolek 25 let svého trvání. Členové tentokrát v nových „poděbradkách“ odešli v průvodu, který doprovázela dechová hudba Františka Pleštila ze Smrčí, až ke zřícenině hradu Rotštejna, kde oslava pokračovala různými scénkami a divadelními výstupy. Po návratu do Vesce byl v hostinci Ladislava Vele opět spolkový vínek.

Dne 1. července 1923 se v Prackově pořádala slavnost odhalení pomníku padlých vojáků ze světové války 1914 - 1918. Byl postaven na pozemku Josefa Otmara z čp. 26, mezi silnicí a cestou na Vzdychánek a do Záhoří. Spodní část pomníku je vyzděna z čediče a je vykládána kozákovskými polodrahokamy. Horní část pomníku je z pískovce v podobě jehlanu, ve kterém je zasazena leštěná žulová deska se jmény pěti prackovských padlých. Na zřízení tohoto památníku se společnými silami podílela řada prackovských občanů. V den slavnosti bylo nepříznivé, deštivé počasí. Odhalení pomníku se zúčastnila školní mládež a družičky v doprovodu řídicího učitele Jan Vlčka, dále sokolové z Vesce a z Louček a také Hospodářský spolek ze Smrčí.

Slavnostní projev přednesl učitel Václav Škréta z Turnova. Po skončení oslavy měl být na zahradě pana Chlupáče koncert dechové hudby, který se však pro veliký déšť nemohl uskutečnit. Pořadatelem této pietní slavnosti v malé prackovské osadě byl opět Čtenářsko - hospodářský spolek „Podkozákovský hospodář“ v Prackově.

A dále plynou roky, poznamenané prací a pílí prackovských hospodářů, prací těžkou a namáhavou na stráních nad Prackovem. Ale byla to práce radostná, i když plná potu a tvrdých mozolů. A spolek se rok co rok schází, sněmuje, rozhoduje - pomáhá všemožně svým členům, ulehčuje jejich práci. Dlouhá léta stojí v jeho čele jako předseda pokrokový prackovský hospodář Josef Votrubec z čp. 10.

Spolková činnost se udržovala po dlouhou dobu mezi oběma válkami. Přečkala i druhou světovou válku a zanikla prakticky až v padesátých letech - v době kolektivizace obce, kdy už spolek ztratil zcela svoje opodstatnění.

Podrobné zápisy v jednacím protokolu končí rokem 1937. Je dobře, že prackovští uchovali tuto knihu, kterou psala řada rolníků svou těžkou upracovanou rukou po dlouhou dobu 39 let, jako vzácný dokument své doby, který velice posloužil i jako podklad k sepsání tohoto článku. Ze všeho, co bylo uvedeno, dá se vyčíst i to, že v minulosti byli rolníci a i jejich tehdejší hospodářské spolky nositeli kultury a osvěty na našem zemědělském venkově.

Zamyslíme-li se hlouběji nad zemědělstvím zde pod Kozákovem, docházíme k poznání, že se zde odedávna pěstovala především pšenice a žito, ale i oves a něco málo ječmene. Všude se sázely brambory, sela se krmná řepa, které zde říkají burák nebo burgon. Větší sedláci pěstovali také cukrovku. Někteří seli i hrách, pelušku, vikev, řepku nebo hořčici, to vše většinou jako píci pro dobytek. Kukuřice byla jen tu a tam. V letní době kvetlo všude hojně jetele a vojtěšky, což bývala rovněž hledaná píce pro skot. Zvláště seno z takových porostů bylo výborné, pokud se podařilo dobře usušit. Pochopitelně senážování a silážování zavedla až společná zemědělská velkovýroba, dříve to byla technologie neznámá.

Ze zvířat rolníci chovali ponejvíce hovězí dobytek (skot), tj. krávy, jalovice a telata, ale i býky na výkrm. U některého většího sedláka měli plemenného býka, na kterého majiteli finančně přispívala obec. Umělé oplodňování dojníc (krav) bylo zavedeno až mnohem později, někdy v padesátých letech. Obec mívala i plemenného kozla.

Jen sem tam některý větší hospodář choval tažné voly. Jinak sedláci používali k tahu zásadně koně, drobní rolníci zapřahali jednoho, větší sedláci pár silných koní. Někteří malozemědělci (chalupníci, domkáři, kovozezemědělci, stavozemědělci.) používali k tahu krávy.

Ve většině hospodářství se chovala i prasata, kterých vykrmili několik za rok. Občas pak mívali i domácí zabíjačku. Větší rolník měl i chovné prasnice. Nebylo na venkově domu, kde by neměli v chlívků jednu či více koz. Na jaře bývalo v oblibě maso z mladých kůzlat. Zato ovce nebyly u nás k spatření.

V každém zemědělském hospodářství, ale i v menších místech, se všude na vesnicích chovala drůbež, podobně jako je tomu ještě i dnes. Pro snůšku vajec i pro maso se pěstovaly slepice. Dále byly na mnoha dvorcích husy i kachny, krůty, spíš jen pro ozdobu také někdy perličky. Mnoho venkovských domácností, stejně jako dnes, odedávna chovalo králíky pro maso i kožky.

V minulých dobách pracoval rolník spíše jen primitivním nářadím, jako byla motyka, rýč a hák. Dřevěným hákem se pole tzv. „hákovalo“. Původně byl tažnou silou v háku člověk, teprve později dobytče, např. kráva. Je jistě dobře poznamenat, že ještě řadu let po druhé světové válce hákoval svá chudá políčka zemědělec František Vacátko ve Vesci v čp. 39 (Na Podháji), který do háku zapřahal vyhublou kravku. Jak takové obdělání půdy vypadalo, dovedeme si dnes už asi jen těžko představit. O rozrývání půdy dřevěným hákem jsem psal už v prvním díle „Ve stínu achátové hory“.

Teprve později přicházejí ke slovu jednoduché stroje, např. ruchadla, vynález bratranců Veverkových. První ruchadla byla záhonová, později tzv. obracáky. Byly to ponejvíce pluhů jednoradličné, později pro koňská spřežení i víceradličné. Pole se vláčela zprvu dřevěnými branami se železnými hroty (hřebíky), později pak branami celoželeznými. Hroudy na poli se drtily dřevěným, později železným válcem.

Obilí se selo nejprve ručně z tzv. rozsívky. Teprve po první světové válce bylo možno spatřit na polích secí stroje různých typů. Podobně tomu bylo s kosením obilí. Nejdříve člověk zralá stébla s klasy pouze vytrhával, později je už žnul srpem. Ten časem zaměnil za kosu, což už byl značný pokrok a urychlení práce. Ještě před čtyřiceti léty většina drobných zemědělců kosila trávu i obilí ručně kosami. Jen větší rolníci si už pořídili žací stroje na trávu (tzv. travačky) a na obilí (válovky). Až v nejnovější době po druhé světové válce měli největší sedláci i samovazy na koňský potah, případně za traktor. K drobnému sečení dnes patří motorová kosa nebo křovinořez. Jaké to ulehčení pro lidi na vesnici (i ve městě)!

Obilí se mlátívalo cepy, které se dodnes v některých stodolách zachovaly jako němí svědkové zašlých časů. Ještě do vzniku jednotných zemědělských družstev se mlátila ve většině hospodářství část sklizně žita pomocí cepů (ručně) a „cepová“ neboli „dlouhá“ sláma se používala na výrobu slaměných povřísel. Dříve se takto získávala i sláma jako náplň do slamníků (štrozoků) nebo se zpracovávala na střešní krytinu v podobě „došků“. Dnes už u nás doškovou střechu snad nikde nespatříme.

Velikým vynálezem byla první mlátička, jejíž buben roztáčely obyčejně dvě osoby pomocí klik. Ale i tak bývalo ještě mlácení zdouhavé a velmi namáhavé. Mlátívalo se od podzimku prakticky skoro po celou zimu, mnohde téměř do jara. Teprve, když mlátičku roztáčel žentour s koňským nebo dobytčím potahem, byli na tom rolníci lépe. Rád bych podotkl, že první mlátičku tady pod Kozákovem měl prý (podle starých záznamů) pan Josef Mráz z Chutnovky.

Zámožnější rolníci si později kupovali výbušné benzinové nebo naftové motory. A ty pak nahradily pomalé a zastaralé žentoury. Ve Vesci měli benzinový motor rolníci Václav Mazánek v čp. 8 a Josef Viduna v čp. 26. To bylo již v roce 1930. Oba si opatřili benzinový motor o síle 3 HP a dvoučisticí mlátičku s lisem. Také rolníci Josef Židů z čp. 29, Josef Votrubec z čp. 21 a František Votrubec z čp. 12 si společně (dohromady) koupili motor, mlátičku a lis na slámu.

Velká část drobných hospodářů používala k pohonu svých obyčejných mlátiček pojízdného motoru, jehož majitelem byl místní kolář pan František Souček z čp. 16 ve Vesci. Ještě předtím jezdíval mlátit obilí podkozákovským rolníkům se svým motorem pan Bohumil Havlíček z Chutnovky.

Zavedení elektřiny v jednotlivých obcích Podkozákovska vytlačilo i všechny tyto výbušné motory. Mlátičky i ostatní zemědělské stroje poháněly od těch dob výlučně elektromotory.

Ty stroje, které si rolníci nemohli sami z vlastních prostředků pořídit nebo které by byly u jednotlivce jen málo využity, pořídily svépomocné hospodářské spolky, družstva nebo podobné hospodářské organizace. Svým členům je pak za mírný poplatek propůjčovaly.

Jaká bývala úroda či neúroda na polích i v sadech, o tom píše velmi podrobně kronikář Josef

Hejduk ve vesecké kronice. Tam je věrně zachycen obraz každého hospodářského roku. V letopiseckých záznamech a přehledech najdeme četné tabulky a grafy o cenách zemědělských produktů v jednotlivých letech..

Těžký byl život našich rolníků v době první světové války. Mladí, práce schopní muži byli většinou povoláni na frontu a doma zůstali na práci jen starci, ženy a děti. Úřady zavedly přísný režim hospodaření s potravinami a se všemi zemědělskými výrobky. Hlavní slovo tu měly tzv. aprovizční komise. Zemědělci v této těžké situaci museli pamatovat především na své rodiny. Přicházeli však za nimi velmi často i občané z pohraničí a lidé z měst, aby tady na venkově sehnali trochu potřebného živobytí. Zavedením moučných výkazů (moučenek) a chlebenek mělo být zabráněno spekulaci, lichvě, šmelině a nedostatku potravin.

Pro občany pod Kozákovem pekl chléb z donesené mouky pekař Pleštil ve Smrčí (zvaný „Kasárenský“) za 12, později za 16 haléřů za bochníček. Prodejem mouky byl pověřen František Hejduk ze Smrčí a Ladislav Vele z Vesce. Zemědělci směli prodávat obilí jen válečné obilní ústředně, která platila za 100 kg pšenice 34 K, za 100 kg žita i ovsa po 28 K. Obilí pro ústřednu nakupovali ustanovení komisionáři. Zemědělci směli semlít obilí jen na mlecí výkazy.

Během válečných let se hospodářská situace dále zhoršovala. Vláda nařídila časté náhlé rekvizice zásob u rolníků. Obilní komisionáři byli velmi pečlivě vybíráni, aby lidu na venkově díky jejich přičinlivosti nezůstalo ani zrno obilí navíc, než jak určovala předepsaná úřední dávka. Nesbíralo se však a nerekvírovalo jen obilí, ale např. i seno pro vojenské koně apod.

Vesecká kronika zaznamenává přísnou rekvizici obilí ve dnech 22. a 23. března 1917. Komisařem byl řídící učitel Endrýs z Kobyl, odborným znalcem rolník Valkoun z Radvánovic. Oba dva za pomoci čtyř vojáků - Němců - provedli prohlídky ve všech hospodářstvích. Rolníkům ponechali jen obilí na setí a na předepsané dávky do mlýna. Mouka doma v zásobě se k tomu připočítávala. Všechno ostatní bylo zabaveno a za zatajení zásob přišla i peněžitá pokuta. Vojáci byli zvláště přísní a všechno prohledávali. Lidé z nich měli veliký strach. Druhá velká rekvizice přišla do Vesce dne 28. května 1917.

Obec musela dodat každý měsíc 25 - 30 kusů dobytka. Jen někteří vojáci – zemědělci - dostávali dovolenou na nejnutnější zemědělské práce doma, protože domácí lidé nemohli v pracovní špičce na vše sami stačit.

Ke konci války byla již situace velmi kritická. Rolníci pečlivě poschovávali vlastní zásoby, chudší lid stále častěji sháněl aprovizaci. Časté kontroly ve mlýnech znemožňovaly semletí většího množství obilí, ale úředně stanovená dávka nepostačovala k dobrému zásobování moukou pro zemědělské rodiny. Kromě na přidělové lístky nebylo jinak nic k dostání. Rekvizice se rozšířily na slámu, seno, máslo, sušené ovoce, na dobytek, na hrách, vikev, oves atd.

Lidé, hlavně z německého území (Sudety) zaplavovali naše Podkozákovsko i jiné kraje a za aprovizací jezdili až daleko za Jičín. Skoro denně sháněli tu trochu toho chudého živobytí. Mouka se tajně mlela (vlastně šrotovala) podomácku vyrobenými šrotovníky, např. u rolníka Mazánka ve Vesci, u Otmarů v Prackově aj. Ječmen na kroupy se tloukl ve mlýnech za Železným Brodem (ovšem také tajně, načerno).

Zápisy říkají, že klokočská obec odevzdala na podzim roku 1917 dvě a půl tuny pšenice, více jak pět tun žita, dvě tuny ovsa a skoro 45 tun brambor. Na jaře roku 1918 bylo zrekvírováno pět a půl tuny brambor a skoro tři a půl tuny obilí.

Rolník František Vodháněl z Prackova čp. 14 musel odevzdat během čtyř let celkem deset kusů dobytka (v roce 1915 např. vola o hmotnosti 730 kg). Za celou dobu války odvedlo 18 rolníků jen ze samotného malého Prackova 101 kus dobytka. Podobná situace byla i ve všech ostatních našich podkozákovských obcích.

Zvláště ke konci první světové války se vyrojilo množství překupnic - šmelinářek, které skupovaly maso, máslo, tvaroh, vejce, a jinde to draze prodávaly. Bída doléhala koncem války na většinu lidí, ale hlavně na dělníky, chudé bezzemky i na chalupníky. Tak se nemůžeme divit, jak si všichni volně vydechli, když se celému národu 28. října 1918 vrátil mír a toužená svoboda. Avšak ještě dlouho po válce pociťovali zemědělci tíhu válečného hospodaření.

Léta těsně před druhou světovou válkou byla v zemědělství poznamenána těžkou dobytčí nemocí - slintavkou a kulhalkou. V roce 1938 postihla pod Kozákovem skoro všechny zemědělské usedlosti. Výjimek bylo jen zcela málo. Hojně dobytka tehdy uhynulo. V době největšího rozšíření byl vydán zákaz veřejného shromažďování (v divadlech, kinech, na tanečních zábavách, na schůzích atd.) Předtím se tato nemoc vyskytla v menším měřítku v roce 1920.

Také druhá světová válka přinesla rolníkům mnoho utrpení a těžkostí. Již od roku 1940 byli všichni zemědělci povinni dodávat mléko do mlékárny na Malou Skálu nebo do Rovenska. Až dosud totiž většinou stloukali doma máslo a prodávali je na trzích v Turnově nebo v Železném Brodě, případně v Lomnici. Domácí odstředivky a máselnice byly podle nařízení protektorátních úřadů zaplombovány.

Povinným výkupem vajec byli v jednotlivých obcích pověřeni místní sběrači (ve Smrči pan Josef Kopal, v Loktuších paní Marie Mendíková atd.) Z každé nosnice se mělo povinně odevzdat 65 kusů vajec ročně. Také dodávky obilí byly velmi vysoké a rolníkům byly ponechány jen tzv. spotřebitelské dávky (tj. minimum na spotřebu a k setí).

Obilí se mlelo na poukaz např. ve mlýně pana Stanislava Zuny pod Dubeckem. Pan otec z poddubeckého mlýna plně cítil s postiženým lidem a s velkým osobním rizikem semílal obilí širokému okolí načerno a velmi levně. Občas se u něj dala lacino nakoupit i mouka pro ty, kteří neměli vlastní obilí k semletí.

Za tento ušlechtilý a vpravdě vlastenecký postoj byl mlynář Stanislav Zuna po válce veřejně vyznamenán a dostalo se mu po zásluze občanského uznání. Stalo se tak na slavnostní schůzi v sále „Na špici“, kde mu byl předán i pamětní diplom s věnováním podkozákovských rolníků.

Za války, v době tzv. protektorátu, byly nařízeny přísné dodávky dobytka. Plnění všech předepsaných dávek bylo striktně vymáháno a nedodání stíháno. V roce 1943 byly v podkozákovských vsích rekvizice, které vedl komisař Peroutka. Namátkou bylo vybráno vždy několik rolníků a u nich provedena prohlídka, kontrola všech zásob. A to velice přísně a důkladně!

Občané však bývali často předem varováni, na vše se důkladně připravili a poschovávali si „něco navíc“, a to i do skrytí venku v přírodě, což bylo jistší. Komisaře posílal na kontroly turnovský okresní hejtmán - Němec Dr. Schipek.

Mnoha lidem ve vesecké obci zůstala nadlouho v myslích nedobrá vzpomínka na komisaře Peroutku, který se zběsile a hrubě osopil a rozkřičel na usmívající se dobráckou ženu paní Františku Votrubcovou ve Smrči v čp. 9.

Později bylo nařízeno dodávat nejen obilí, brambory, mléko, vejce apod., ale i seno a slámu, ano i husy, slepice a jinou drůbež. Tak jako v první válce i nyní kvetla šmelina a překupnictví. Jedni se obohacovali na úkor druhých.

Po několik let se pod Kozákovem urodilo nadmíru ovoce. Během války byla značná poptávka zejména po švestkách a zájemci sem pro ně jezdili až z okolí Prahy a od Kladna. Švestky se také hojně sušily v domácích sušárnách. Mnoho ovoce se zpracovalo podomácku na povidla, marmeládu a džemy a také se zavařovalo do skleněných lahví. Během válečných let se pod Kozákovem i jinde rozšířilo pěstování zahradních jahod. Ty se staly výhodným přilepšením do zemědělských rodin. Hlavní rozvoj jahodářství pod Kozákovem přišel však až po válce (viz Rakousy, Veselá, Tatobity, Vesecko atd).

Již během války a hlavně po ní zaváděli rolníci nový způsob sušení sena. Upouštěli od tradičního sušení v kopkách (tzv. kopkování, kupování) a pořizovali si dřevěné sušáky, na kterých seno lépe prosychalo za dokonalého přístupu vzduchu. Sušáky se začaly uplatňovat hlavně při sušení jetele, vojtěšky a dlouhých trav. Ještě se příliš neuvedlo silážování píce, hlavně však senážování přišlo do zemědělství až s příchodem zemědělských družstev.

Řada rolníků si pořídila modernější pluhy, někdy dvouradličné obracáky. Do zemědělství přibýly modernější a výkonnější mlátičky (čističky) s lisy (kasači) na slámu. Staré primitivní mlátičky po válce téměř vymizely. Naftové a benzinové motory nahradily skoro všude v našem kraji elektromotory. Řada obcí pod Kozákovem byla připojena na elektrovednou síť teprve v létech války, některá místa až krátce po válce.

Tyto elektrické motory obstaraly i pohon pil cirkulárek, řezaček, čerpadel na vodu nebo na močůvku atd. Mnoho hospodářů si zřídilo vlastní vodovody a někde zároveň v chlévech i napáječky pro dobytek. Pokrok v mechanizaci zemědělství byl tedy přes všechny těžkosti a problémy patrný i v době válečné. Jen kdyby povinné dodávky a další šikanování protektorátními úřady tolik netrápilo všechny rolníky.

Vždyť např. dne 10. ledna 1944 byla provedena v obci Vesec další rekvizice. Komisaři tady navštívili osm hospodářství, která si sami namátkově vybrali. Často přišly i náhlé a nečekané kontroly na početní stavy slepic. Slepice lidé často narychlo uklízeli na bezpečná místa, třeba i mimo vesnice, jen aby je kontrola nenašla. Vždyť snad každý hospodář měl několik nosnic

„zapřených - černých“, což bylo pochopitelně trestné a naprosto nepřipustné.

Až teprve skončením druhé světové války přišly znovu chvíle nadějí v lepší časy i na našem venkově. Pro rolníky nastaly klidnější doby, i když řízené hospodářství se přeneslo ještě i do poválečných let. To byl pochopitelný důsledek válečného drancování a zbídačení našeho zemědělství a vůbec celého národního hospodářství. Ale přesto všichni rolníci začali s novou chutí pracovat na rodné hroudě podkozákovských polí a políček.

Rok 1947 postihl i zdejší zemědělce nesmírným suchem. Urodilo se málo obilí, nenarostlo slámy, nebylo seno. Velká neúroda těžce dolehla na všechny hospodáře, na celou naši zemi. Brambory měly malé hlízy, někde je lidé vůbec nesklízeli, jak byly maličké. Následkem neúrody museli rolníci snižovat stavy hospodářských zvířat, čímž utrpěla zase i výroba živočišná (mléka, masa, vajec aj.). Neurodilo se ani ovoce, snad jen ojediněle jablka. Suchem zašlo i mnoho ovocného stromů (zejména švestky), ale uschlo i mnoho lesních stromů (hlavně mladé smrky). Tak kritické sucho ani nejstarší občané nepamatovali. Nedostatku obilí měly odpomoci větší dodávky obilí dovozem ze Sovětského svazu.

Ve Vesci si někteří rolníci v roce 1948 založili svépomocné rolnické družstvo a pořídili si společně nový traktor, který pak vydatně všem sloužil. Brzy se ukázalo, že se nový stroj vyplatí pro rychlou kvalitní práci a spolehlivý výkon. Prvními traktoristy ve Vesci byli Vladislav Kůtek a Miloslav Dymel. Kurz pro traktoristy absolvovalo však celkem osm zemědělců z obce.

V témže roce se delegace veseckých rolníků zúčastnila Zemědělské výstavy v Praze. Organizátorem akce byl Jindřich Cvrček, předseda Jednotného svazu českých zemědělců (JSČZ), což byla poválečná zájmová organizace rolníků.

V roce 1950 se začaly v zemědělství uplatňovat služby inseminační stanice v Turnově, když se začalo zavádět umělé oplodňování krav. Koncem roku 1948 byla na Špici zřízena pobočka Hospodářského družstva z Turnova. Byla v garáži hostinského Josefa Kvapila. Vedením pobočky byl pověřen Jindřich Tomeš z Loktuš. Tato pobočka byla později přemístěna do mlýna Stanislava Zuny pod Dubeckem. Ten prováděl i výkup dodávaného obilí.

Sklady obilí byly tehdy i na některých sálech, např. v sokolovně ve Vesci, v sále hostince býv. Hejdukova hostince ve Smrčí aj. Umělá hnojiva a otruby dováželo až do obcí svými auty

Hospodářské družstvo z Turnova. Brambory se dodávaly na nádraží v Turnově nebo do skladů. Ovoce se vozilo do sběrný u Josefa Mlejnků v Loktuších. Mléko odebírala mlékárna na Malé Skále a v Rovensku pod Troskami.

V roce 1950 řádila v obcích Podkozákova červenka a obrna vepřů. Bylo tehdy postiženo mnoho kusů vepřového dobytka v celé řadě podkozákovských vesnic.

Na venkově se postupně začínají rušit výměnky, které dříve určovaly rolníkovi jeho povinnost starat se o hmotné zabezpečení předchozího hospodáře (většinou rodičů, výměnkářů) v jeho stáří. Obytné světničky starých hospodářů se nazývaly „na vejmenku, vejmenek, výmenek, výminek). Otec si např. u syna vymínil určité naturální dávky z hospodářské činnosti: obilí, mouku, mléko, vejce, ovoce aj.

Protože staří občané byli záhy po válce zabezpečeni důchodem, ztratily vlastně dosavadní výměnky své opodstatnění. Naše mladá generace dnes už skoro vůbec nezná význam pojmu „výmenkář“.

Od padesátých let byla i pod Kozákovem zakládána jednotná zemědělská družstva, většinou násilně a pod silným nátlakem. Družstva tu lépe, tu hůře přežívala až do sametové revoluce v roce 1989, tedy přibližně 40 let. Potom se začala postupně transformovat. Některá zůstala zachována do dnešních dnů, ale mnohá se rozpadla na soukromé farmy, na akciové společnosti nebo na obchodní zemědělská družstva. Jen málo rolníků Podkozákova hospodaří dnes soukromě jako jednotlivci. Jaký bude další osud našeho zemědělství tady pod Kozákovem, to ukáže blízká i vzdálenější budoucnost.